

İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Öğretmenler Tarafından Algılanan Demokratik Tutumları ile Öğretmenlerin Demokratik Değerleri Üzerine İlişkisel Bir Araştırma

Engin KARADAĞ, Arş. Gör.

Yeditepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Nuri BALOĞLU, Öğrt. Üyesi

Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Pınar YALÇINKAYALAR, Öğretmen

M.E.B. 1 Kasım İlköğretim Okulu

Atıf- Karadağ, E., Baloğlu, N. & Yalçinkayalar, P. (2006). İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretmenler tarafından algılanan demokratik tutumları ile öğretmenlerin demokratik değerleri üzerine ilişkisel bir araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 4 (12), 65-82. © Değerler Eğitimi Merkezi.

Özet- Bu çalışmanın amacı, ilköğretim okulu yöneticilerinin öğretmenlerce algılanan demokratik tutum düzeyleri ile öğretmenlerin demokratik değerleri arasındaki ilişkiyi belirlemektir. İlişkisel tarama modelinde dizayn edilen araştırmada çalışma grubu 218 ilköğretim okulu öğretmeninden oluşturuldu. Verileri analiz etmek için Pearson Çarpım Momentler Korelasyon Analizi tekniği kullanıldı. Bulgular, öğretmenlerin algıladıkları demokratik tutumları ile demokratik değerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin bulunduğunu gösterdi. Araştırmada elde edilen bulgular literatüre dayalı olarak tartışıldı ve yorumlandı.

Anahtar Kelimeler- Demokrasi, Tutum, Değer, Eğitim Yönetimi.

Giriş

Yaşadığımız çağın en değerli kaynağı, bilinmeyeni arayan ve üretilmeyeni üretmeye çalışan bilimsel davranıştır. Bu davranış ancak; inanç, düşünce ve girişim özgümlüklerinin var olduğu ortamlarda gelişebilir. Böyle bir

ortamın oluşturulamadığı yerde bilimin ürünü olan bilgi, çoğu zaman o bilgiyi üreten süreç veya bu sürecin değişkenleri anlaşılmadan transfer edilir ve kullanılır. Bu, bilimde taklitçilik, teknolojiye montaj sanayi anlamına gelmektedir. Bundan kurtulmak için tek çıkar yol; demokratik, çağdaş ve değerleri milli olan bir *eğitim uygulamasını* bir an önce gerçekleştirmektir (Bilgen, 1994). Böyle bir eğitimin temel şartı da *demokrasidir*. Sihirli bir sözcük olan demokrasinin ne anlama geldiği ve tanımının ne olduğu konusunda henüz tam bir görüş birliğine varıldığını söylemek de pek mümkün değildir (Genç, 2006). Her şeyden önce demokrasi, bir yönetim şeklini ifade etmektedir (Sezal, 1981). Yunancadaki demos (insanlar) ve kratos (yönetmek) sözcüklerinin birleşmesiyle *demokrasi* ya da *demokratta* terimi oluşmuştur. Antik Yunan’da, yirmi beş yüzyıl önce ortaya çıkan demokrasi sürekli olarak gelişmiş ve günümüzde dünyanın tüm kıtalarına ve insanlığın büyük bir bölümüne ulaşmıştır (Daht, 2001).

Modern çağ düşünürlerinden Montesquieu demokrasi için; sadeliği sevmek, azla yetinmek ifadesini kullanmaktadır. Rousseau, böyle mükemmel bir yönetimin, insanların harcı olmadığını savunmaktadır (Karslı, 2006). Abraham Lincoln’un meşhur ifadesiyle demokrasi: *halkın, halk tarafından, halk için yönetimi* olarak görülmektedir (Yılmaz, 2000).

Demokrasi, bireysel hak ve özgürlükleri koruyan, vatandaşlar arasında eşitliği sağlamaya çalışan ve çoğunluğun yönetimine dayalı bir yönetim biçimidir (Karslı, 2006). İnsanlık tarihinin başlangıcından bu güne kadar çok çeşitli yönetim anlayışları denenmiş, bu uygulamaların örgütlerin etkililiği ve verimi üzerindeki etkileri gözlenmiş ve bu konuda bazı yargılara ulaşılmıştır. Çalışmalar, insanı ihmal etmeyen yönetim yaklaşımlarının başarıya ulaştığını göstermektedir (Kepenekçi, 1999). Türkiye’de de, Osmanlı döneminde reform hareketleri ile başlayan *demokratikleşme süreci* (Karpas, 1996), cumhuriyetle güçlenerek devam etmektedir. Cumhuriyetin başlarında Türk eğitimi hakkında ayrıntılı bir rapor hazırlayan J. Dewey Türkiye’nin demokratikleşmesinin temelini okullarda demokratik yolla yapılan eğitim ve öğretim uygulamalarının oluşturacağını vurgulamıştır. (Akkutay, 1996). Birçok araştırmacının [Levin, 1998; Touraine, 2002; Shechtman, 2002; Kıncal & Uygun, 2006] değindiği gibi, ülkelerin demokratikleşmesinde temel rolü okullar ve okulların yönetimleri oynamaktadır. *Okul yönetimi*, eğitim yönetiminin sınırlı bir alana uygulanmasıdır (Bursalıoğlu, 1994). Değişik bir ifade ile okul yönetimi, eğitim yönetiminin bir alt uygulama alanıdır. Okul ve eğitim, diğer sektörlerle karşılaştırılmayacak

kadar çok sayıda kişi ve kurumun yer aldığı bir organizasyon alanıdır. Ayrıca, başta kamu, din, siyaset, iş dünyası, toplum ve sivil kuruluşlar olmak üzere birçok kurum eğitimle yakından ilgilenmekte ve onu kendi perspektifleri ve ihtiyaçları doğrultusunda etkilemek istemektedirler. Çünkü eğitim, yani okullar, bu kurumların ihtiyaç duyduğu ve önem-sediği bilgi, beceri ve değerleri üreten bir sistemdir (Erdoğan, 2004). Bu doğrultuda toplumun eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için kurulan eğitim sisteminin işleyişinde bazı düzenleyici kurallara da ihtiyaç duyulmaktadır. Kamu yönetiminde bu kuralların tümüne birden *hukuk* adı verilmekte ve yönetimde hukuk her türlü idari eylemi ve sınırlarını belirleyen temel yargıları oluşturmaktadır. Okul yöneticileri de topluma sunmuş oldukları kamu hizmetini hukukun çizdiği bu sınırlar içerisinde yürütmektedirler (Gürsel, 2003).

Etkili okullar, öğrenmeyi ve tüm öğrencilerin başarılı bir şekilde gelişmesini ilerleten okullardır. Bir okulu etkin hale getirecek basit bir reçete yoktur. Birçok faktör birleşerek okulun gücünü ve ne olduğunu belirler. Ancak, okul etkililiğine katkıda bulunan bir özellikler ya da faktörler kümesi belirlemek olası ve etkili okula ulaşmak için böyle bir çalışma yapmak da bir zorunluluk teşkil etmektedir (Karslı, 2006).

ACT¹ Kurulu yapmış olduğu bir araştırma sonuçlarına dayalı olarak etkili okulların dokuz adet özelliğini aşağıdaki gibi sıralamıştır;

- Güçlü ve profesyonel bir müdür,
- Güçlü ve profesyonel öğretmenler,
- Açık ve pozitif felsefe,
- Öğrenmeye yatkın bir çevre,
- Etkili öğrenci yardım sistemi,
- Güçlü bir örgütsel yapı,
- Dengeli bir müfredat,
- Öğrencinin ilerlemesini belirleyen anlamlı değerlendirme ve raporlama,
- Anne, baba ve toplumun yönetime katılımı.

Etkili okula ait bazı özellikler ülkemizde 1739 sayılı Türk Milli Eğitimi Temel Kanunu’nda da ilkeler halinde dile getirilmiştir. Bu ilkelerden biri *Demokratiklik* ilkesidir. Buna göre ülkemizde eğitim kurumları:

1 Australian Capital Territory Council

Güçlü ve dengeli, özgür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve sürdürülmesi için yurttaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincini, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun; Anayasaya, yasalara, manevi ve toplumsal değerlere saygının; her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılmasına ve bu yöndeki duygu ve davranışların geliştirilmesine özen göstermelidir²

Buna ek olarak ilk ve ortaöğretim okullarında hayat bilgisi, sosyal bilgiler, tarih, sosyoloji, demokrasi ve insan hakları gibi dersler yoluyla doğrudan ya da öğretim programlarında çeşitli alt başlıklar halinde yeri geldikçe demokrasi kavramının öne çıkarıldığı görülmektedir (Özpolat, 2004).

Eğitim ile demokrasi arasında, birbirinin ön şartı olma ölçüsüne varacak derecede bir ilişki bulunmaktadır. Bir taraftan eğitim; demokrasinin var olması, benimsenmesi, birey, toplum ve devlet bazında yaşaması için önemli bir önkoşulken; diğer tarafta demokrasi, eğitimden beklenen kalitenin arttırılması ve yetişen bireylerin kendilerine ve tüm insanlığa faydalı olabilmeleri için yine önemli bir ön koşul olma işlevini yüklenmektedir (Yeşil, 2002).

Son yıllarda ülkemizde yapılan araştırmalar [Aydoğan & Kukul, 2003; Can, 2005; Beycioğlu & Dönmez, 2006; Buluç, 2007; Aslanargun, 2007; Tanrıoğlu & Yücel, 2007] incelendiği zaman, eğitim ve okul yönetiminde demokrasi konusunda bazı sorunların yaşandığı ve bu sorunların çözümünün; öğretmenlerin, öğrencilerin ve velilerin yönetimdeki karar sürecine katılımının sağlanarak giderileceği üzerinde durulmaktadır. Demokrasi katılımı gerektirir. Demokratik yöneticiler; öncelikle insan haklarına saygılı, insana dönük çalışmayı kendilerine görev edinmiş, çağdaş düşünebilen, okulun tüm zorluk ve olanaklarını paylaşabilen kişiler olmalıdır. Günümüzde demokrasiyi ve onun erdemlerini bir yaşam felsefesine dönüştürebilen yöneticiler ile demokrasi kültürünün bir iklim olarak yaşandığı okullara olan ihtiyaç da oldukça fazla görülmektedir. Kongar'ın (1997) belirttiği gibi, demokrasi kültürünün temelinde önce *kendine saygı*, sonra da bu saygının *insana saygı* biçimine dönüştürülmesi yer almaktadır. Tüm kurumlarda olduğu gibi, eğitim kurumlarında da demokrasi kültürünün oluşturulmasında, demokrasinin temel kavramlarının iyi anlaşılması önemli bir rol oynamaktadır. Novak (1994) ve Osler & Starkey

(1994) demokrasinin temel kavramlarını adalet, eşitlik ve özgürlük olarak ifade etmektedir. Demokratik okul yöneticisinin sahip olması gereken bu nitelikler İlgar (1996) tarafından aşağıdaki gibi ifade edilmektedir;

Demokratik bir eğitim ve okul yöneticisi,

- Örgütü amacına ulaştırabilmek için çevresinde bulunan insanları kendisine yardım eden kişiler olarak görür.
- Amaca ulaşabilmek için birlikte çalıştığı kişilere değer verir, onların hatalarını bulma çabasından kaçınır.
- Birlikte çalıştığı kişilere sık sık sorular sorar; yapılan işlerin eleştirilmesine olanak sağlayacak bir ortam yaratır ve *her şeyin en iyisini biliyormuş* gibi bir tutumdan da sakınır.
- Verdiği kararların, örgütü oluşturan kimselerin ortak kararı olmasına önem verir.

Demokrasinin temel değerleri tüm insanlık için olduğu gibi okul yöneticileri için de *demokratik tutum* kavramını ön plana çıkarır. Tutum, bireyin bir kavram, olgu veya obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli biçimde oluşturan bir eğilimdir (Kağıtçıbaşı, 1996). Diğer bir ifadeyle tutum, bir kişinin belli bir nesneye, olaya vb. yönelik olumlu veya olumsuz şekilde düşünmesine, hissetmesine veya davranmasına yol açan oldukça istikrarlı ve yargısal bir eğilimdir (Budak & Budak, 1995). Bireylerin tutumları, tutum konusu olan objeye yönelik inançlardan kaynaklanır (Özgüven, 2001). Demokratik tutum bireylerin fırsat ve imkan eşitliği, özgürlük ve adalet gibi temel kavram ve değerleri yasalarla belirlenen sınırlar çerçevesinde bir yaşam tarzı olarak hayata geçirdiği davranışlar bütünüdür (Büyükkaragöz & Üre, 1994).

Varış (1998), yönetimde ancak demokrasiye inanan, demokrasiyi savunan ve demokratik davranışlara sahip olan yöneticilerin, demokratik tutum sergileyebileceklerini ileri sürmektedir. Bu doğrultuda Yılman (2006), yöneticilerin günlük insan ilişkilerinde bir davranış biçimi olarak sergilemeleri gereken demokratik tutumlarını – Özgürlük, Saygı, Sorumluluk, Güven, Bilinçlenme, Hak, Eleştirme, Hoşgörü, Açıklık, Katılımcılık, Akılcılık, Yapıcılık, Adalet, Eşitlik, İletişim – şeklinde sıralamaktadır.

Eğitim örgütlerinde demokratik bir yönetiminin oluşmasında okul yöneticilerine olduğu kadar, kuşkusuz öğretmenlere de büyük görevler düşmektedir. Başka bir ifadeyle, demokratik bir okul, demokratik değerlerle donanık bir öğretmen kadrosunu da zorunlu kılmaktadır. Gerçekte değer,

kişinin kendi kişiseliliğinin dışında, yani insanın deneyimlerinin dışında kendi başına varolan bir nitelik olarak karşımıza çıkmaktadır. Başlangıçta felsefe kapsamında incelenen ve ahlak kuralları ile bağlantısı kurulan değer, günümüzde daha çok psikoloji bilimlerinin ilgi alanına girmiştir (Baloğlu & Balgalmış, 2005). Theodorson & Thedorson (1979) değeri, özel eylemleri ve amaçları yargılamada temel bir standart sağlayan ve bir grubun üyelerinin güçlü duygusal bağılılıklarıyla oluşmuş soyut, genelleştirilmiş davranışlar prensibi olarak tanımlamaktadır. Yapıcı & Zengin (2003) ise değeri, paylaşılmış ve genelleşmiş tutumlar olarak görmekteirler. Bu tanımlar ışığında eşitlik, yaşama saygı, özgürlük, adalet, dürüstlük, iyi anlayış, işbirliği, özgüven, hoşgörü, duyarlılık, sorumluluk, farklılıkları kabul etme, güvenlik, barış gibi kavramlar demokratik değerleri oluşturmaktadır (Kıncal & Işık, 2003). Yine bu kavramlar ışığında, demokratik bir eğitim ve okul yöneticisinin, birlikte çalıştığı öğretmenlerin haklarına, yasa ve kurallara saygılı, uzlaşmacı ve hoşgörülü bir kişiliğe; bilimsel esaslara göre çalışan, açık görüşlü, eleştirel ve sorgulayıcı bir zihniyete; sevgi, saygı, güven gibi değerlerden oluşan bir sosyal ilişkiler anlayışına sahip; sorumluluk bilinci içerisinde hareket eden, katılımcı bir birey olması gerekmektedir. Bu bireysel özellikler, hem demokrasinin varlığını devam ettirebilmek, hem de toplumun huzur ve geleceği için oldukça gereklidir (Yeşil, 2002).

Amaç

Yönetici ve öğretmenlerin demokratik tutum ve değerleri üzerine birçok araştırma [ör. Gözütok, 1995; Kıncal, 2000; Yurtseven, 2003; Töremen, 2002; Çankaya & Seçkin, 2004; Can, 2004, Çankaya & Seçkin, 2004] yapılmasına karşın literatürde demokratik tutum ve değerler arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu araştırmanın temel amacı *“İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretmenler tarafından algılanan demokratik tutumları ile öğretmenlerin demokratik değerleri arasında bir ilişki var mıdır?”* sorusuna cevap aramaktır.

Alt Amaçlar:

- İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretmenler tarafından algılanan demokratik tutum düzeylerinde öğretmenlerin *cinsiyet, mesleki kıdem, yaş ve demokrasi eğitimi alıp/almama* değişkenlerine göre anlamlı bir fark var mıdır?

- İlköğretim okulu öğretmenlerinin benimsedikleri demokratik değerler, öğretmenlerin *cinsiyet, mesleki kıdem, yaş ve demokrasi eğitimi alıp/alınmama* değişkenlerine göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?
- İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretmenler tarafından algılanan *demokratik tutum düzeyleri* ile öğretmenlerin *demokratik değerleri* arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma ilköğretim okulu yöneticilerinin sergiledikleri demokratik tutumlarının öğretmenler tarafından algılanan düzeyleri ile öğretmenlerin demokratik değerleri arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik, ilişkisel tarama modelindedir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2006-2007 öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı 15 ilköğretim (I. ve II. Kademe) okulunda görev yapan 218 öğretmen oluşturmaktadır. Çalışma grubunu oluşturan öğretmenlerin 115'i kadın, 103'ü erkek; 115'i 1-5 yıl, 44'ü 6-10 yıl, 26'sı 11-15 yıl, 17'si 16-20 yıl, 3'ü 21-25 yıl ve 13'ü 26 yıl ve üzeri kıdemli; 76'sı 20-25 yaş, 64'ü 26-30 yaş, 24'ü 31-35 yaş, 21'i 36-40 yaş ve 33'ü 40 yaş ve üzeri; 169'u demokrasi eğitimi almayanlar ve 49'u da alanlardır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama araçları olarak Demokratik Tutum Algısı Ölçeği, Demokratik Değerler Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Bu araçların özellikleri aşağıda açıklanmaktadır.

Demokratik Tutum Algısı Ölçeği

Zencirci (2003) tarafından geliştirilmiş olup 24 maddeden ve tek boyuttan oluşmaktadır. Ölçeği oluşturan maddelerin ifade ettiği her bir nitelik düzeyi beşli likert tipi bir skala yardımıyla ve *Her zaman* (5), *Çoğu zaman* (4), *Bazen* (3), *Nadiren* (2) ve *Hiçbir zaman* (1) seçenekleriyle de-

ğerlendirilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliğinin belirlenmesi için gerekli olan Kaiser Meyer Oklin=.76 ve Bartlet analizi [$p<.01$] olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçtan hareketle Varimax dik döndürme tekniği kullanılarak yapılan faktör analizi sonrasında ölçeğin tek faktörden oluştuğu saptanmıştır. Maddelerin faktör yükleri 0.37 ve 0.86 arasında değişmektedir. Ölçeğin iç tutarlılık düzeyi Cronbach Alpha değeri 0.95 olarak hesaplanmıştır.

Demokratik Değerler Ölçeği

Zencirci (2003) tarafından geliştirilmiş olup 18 maddeden ve tek boyuttan oluşmaktadır. Ölçeği oluşturan maddelerin ifade ettiği her bir nitelik düzeyi beşli likert tipi bir skala yardımıyla ve Tamamen katılıyorum (5), Katılıyorum (4), Kısmen Katılıyorum (3), Katılmıyorum (2) ve Hiç Katılmıyorum (1) seçenekleriyle değerlendirilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliğinin belirlenmesi için gerekli olan Kaiser Meyer Oklin=.74 ve Bartlet analizi [$p<.01$] olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçtan hareketle Varimax dik döndürme tekniği kullanılarak yapılan faktör analizi sonrasında ölçeğin tek faktörden oluştuğu saptanmıştır. Maddelerin faktör yükleri 0.41 ve 0.76 arasında değişmektedir. Ölçeğin iç tutarlılık düzeyi Cronbach Alpha değeri 0.72 olarak hesaplanmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından oluşturulan kişisel bilgi formu öğretmenlerden cinsiyet, mesleki kıdem, yaş ve demokrasi eğitim alıp/almama³ durumları hakkında bilgi toplamak üzere geliştirilmiştir.

Verilerin Toplanması

Hazırlanan ölçekler 2006-2007 öğretim yılında daha önceden belirlenen örneklem grubundaki 230 öğretmene araştırmacılar tarafından uygulanmış; 12 ölçeğin eksik doldurulması sebebiyle belirtilen ölçekler araştırma kapsamından çıkartılmıştır.

Verilerin Çözümlemesi

Araştırmada istatistiksel çözümlemelere geçilmeden önce, demografik

3 Öğretmenlerden; lisans ve lisansüstü eğitimleri sırasında demokrasi/insan hakları vb. dersleri alanlar ve hizmet-içi eğitim faaliyetleri kapsamında demokrasi/insan hakları eğitimlerini alanlar, demokrasi eğitimi alan öğretmen grubuna dahil edilmiştir.

değişkenler gruplandırılmış, ardından öğretmenlere uygulanan ölçekler üzerindeki maddeler 5'li likert sistemiyle puanlanmıştır. Gruplar içerisinde normal dağılım özelliği göstermeyen ($n < 30$) gruplar için non-parametrik teknikler, normal dağılım özelliği gösteren dağılımlar içinse parametrik analiz teknikleri kullanılmıştır. Bu kapsamda; öğretmenlerin Demokratik Tutum Algısı Ölçeği ve Demokratik Değerler Ölçeği'nden aldıkları puanların; cinsiyet ve demokrasi eğitimi alıp/almama durumu değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için bağımsız grup t-testi, öğretmenlerin Demokratik Tutum Algısı Ölçeği ve Demokratik Değerler Ölçeği'nden aldıkları puanların; mesleki kıdem ve yaş değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için non-parametrik Kruskal Wallis-H testi, non-parametrik Kruskal Wallis-H testi sonucunda gruplar arasında fark bulunduğunda, farklılıkların kaynağını (hangi gruplar arasında olduğunu) belirlemek üzere non-parametrik Mann Whitney-U testi ve yöneticilerinin sergiledikleri demokratik tutumlarının öğretmenler tarafından algı düzeyleri ile öğretmenlerin demokratik değerleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı belirlemek üzere Pearson çarpım momentler kolerasyon analizi kullanılmıştır.

Bulgular ve Yorumlar

Ölçek puanlarının demografik değişkenlere göre farklılaşma durumlarına ait bulgu ve yorumlar: Araştırmaya katılan öğretmenlerinin ölçek puanlarının demografik değişkenlere göre farklılaşma durumlarına ilişkin bulgular Tablo 1-5.'de sunulmuştur.

Tablo 1

İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretmenler tarafından algılanan demokratik tutumları ile öğretmenlerin demokratik değerlerinin cinsiyet değişkenine göre bağımsız gruplar t-testi analizi sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	ss	sd	t	p
Demokratik Tutum Düzeyi Algısı	Kadın	115	80,826	17,097	216	0,51	0,611
	Erkek	103	79,631	17,476			
Demokratik Değer	Kadın	115	61,82	6,57	216	0,754	0,451
	Erkek	103	61,15	6,55			

Tablo 1’de görüldüğü üzere ilköğretim okulu yöneticilerinin öğretmenler tarafından algılanan demokratik tutum düzeyleri ile öğretmenlerin demokratik değerlerine ilişkin görüşlerin, deneklerin cinsiyet değişkeni açısından değerlendirilmesine ilişkin olarak yapılan bağımsız grup t-testi sonuçlarına göre istatistiksel olarak anlamlı [$p > .05$] bir fark saptanamamıştır. Bu sonuca göre, öğretmenlerin algıladıkları demokratik tutum düzeyleri ile benimsedikleri demokratik değerler arasındaki ilişki öğretmenlerin cinsiyetlerine göre bir farklılık arz etmemektedir.

Tablo 2

İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretmenler tarafından algılanan demokratik tutumları ile öğretmenlerin demokratik değerlerinin demokrasi eğitimi alma değişkenine göre bağımsız gruplar t-testi analizi sonuçları

Boyut	Düzyey	N	χ	ss	sd	t	p
Demokratik Tutum Düzeyi Algısı	Eğitim aldım	49	81,91	15,98	216	-0,763	0,446
	Eğitim almadım	169	79,78	17,61			
Demokratik Değer	Eğitim aldım	49	61,22	4,980	216	0,333	0,739
	Eğitim almadım	169	61,58	6,959			

Tablo 2.’de görüldüğü üzere ilköğretim okulu yöneticilerinin öğretmenler tarafından algılanan demokratik tutum düzeyleri ile yine öğretmenlerin demokratik değerlerinin demokrasi eğitimi alıp almama değişkeni açısından karşılaştırılmasına ilişkin yapılan bağımsız grup t-testi sonuçlarına göre anlamlı [$p > .05$] bir fark saptanamamıştır. Bu sonuca göre, öğretmenlerin algıladıkları demokratik tutum düzeyleri ve benimsedikleri demokratik değerleri, demokrasi eğitimi alıp almama durumlarına göre değişmemektedir.

Tablo 3

İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretmenler tarafından algılanan demokratik tutumları ile öğretmenlerin demokratik değerlerinin mesleki kıdem değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Kruskal Wallis-H testi sonuçları

Bağımlı Değişkenler	1-5 Yıl N=115		6-10 Yıl N=44		11-15 Yıl N=26		16-20 Yıl N=17		21-25 Yıl N=3		26 Yıl ve Üzeri N=13	
	χ	s	χ	s	χ	s	χ	s	χ	s	χ	s
Demokratik Tutum Düzeyi Algısı	77,30	18,06	81,30	17,95	87,23	14,81	83,12	9,57	69,67	16,77	87,77	14,30
Demokratik Değer	61,29	6,245	59,30	7,26	62,62	5,66	62,71	7,40	65,00	5,56	66,23	4,76

Tablo 3 devamı

Kruskal Wallis-H testi sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Mesleki Kıdem	N	X _{sıra}	x ²	sd	p
Demokratik Tutum Düzeyi Algısı	1-5 Yıl	115	99,52			
	6-10 Yıl	44	113,28			
	11-15 Yıl	26	132,42			
	16-20 Yıl	17	115,35	10,79	5	.056
	21-25 Yıl	3	71,50			
	26 Yıl ve Üzeri	13	140,23			
	Toplam	218				
Demokratik Değer	1-5 Yıl	115	105,67			
	6-10 Yıl	44	95,19			
	11-15 Yıl	26	119,56			
	16-20 Yıl	17	116,82	11,03	5	.051
	21-25 Yıl	3	143,33			
	26 Yıl ve Üzeri	13	154,27			
	Toplam	218				

Tablo 3’de görüldüğü üzere ilköğretim okulu yöneticilerinin öğretmenler tarafından algılanan demokratik tutum düzeyleri ile öğretmenlerin demokratik değerlerinin mesleki kıdem değişkeni açısından değerlendirilmesine ilişkin Kruskal Wallis-H testi sonuçlarına göre mesleki kıdem değişkeni açısından anlamlı [$p>.05$] bir fark saptanamamıştır. Bu sonuca

göre öğretmenlerin algıladıkları demokratik tutum düzeyleri ve benimstedikleri demokratik değerlerin, öğretmenlerin mesleki kıdem düzeylerine göre değişmediği anlaşılmaktadır.

Tablo 4

İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretmenler tarafından algılanan demokratik tutumları ile öğretmenlerin demokratik değerlerinin yaş değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Kruskal Wallis-H testi sonuçları

Bağımlı Değişkenler	20-25 Yaş N= 76		26-30 Yaş N= 64		31-35 Yaş N= 24		36-40 Yaş N= 21		40 Yaş ve Üzeri N=33	
	x	s	x	s	x	s	x	s	x	s
Demokratik Tutum Düzeyi Algısı	79,80	16,42	75,72	19,88	87,25	14,24	79,24	15,27	85,70	14,38
Demokratik Değer	60,64	5,93	59,92	7,19	62,67	6,86	62,52	5,42	65,03	5,80

Tablo 4 devamı

Kruskal Wallis-H testi sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Yaş	N	$\chi^2_{\text{sıra}}$	χ^2	sd	p
Demokratik Tutum Düzeyi Algısı	20-25 Yaş	76	107,30	11,031	4	0,026
	26-30 Yaş	64	94,09			
	31-35 Yaş	24	134,15			
	36-40 Yaş	21	104,79			
	41 Yaş ve Üzeri	33	129,53			
	Toplam	218				
Demokratik Değer	20-25 Yaş	76	99,66	13,017	4	0,011
	26-30 Yaş	64	97,70			
	31-35 Yaş	24	118,96			
	36-40 Yaş	21	123,74			
	41 Yaş ve Üzeri	33	139,11			
	Toplam	218				

Tablo 4’de görüldüğü üzere ilköğretim okulu yöneticilerinin öğretmenler tarafından algılanan demokratik tutum düzeyleri ile öğretmenlerin demokratik değerlerinin deneklerin yaş değişkeni açısından değerlendirilmesine ilişkin yapılan Kruskal Wallis-H testi sonuçları yaş değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı [$<.05$] bir farkın bulunduğu sonucunu

göstermektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu saptamak üzere yapılan non-parametrik Mann Whitney U testi sonucuna göre, algılanan tutum düzeylerinde 26-30 yaş grubu öğretmenler ve 31-35 yaş grubu öğretmenlerin algıları arasında 31-35 yaş grubu öğretmenlerin algıları lehine anlamlı bir fark saptanmıştır. Bu sonuca göre 31-35 yaş grubundaki öğretmenler 26-30 yaş grubundaki öğretmenlere kıyasla okul yöneticilerinin daha fazla demokratik tutum sergiledikleri görüşündedirler. Öğretmenlerinin demokratik değerlerinde ise fark 40 ve üzeri yaş grubu öğretmenler ile 20-25 yaş ve 26-30 yaş grubu öğretmenlerin görüşleri arasında 40 ve üzeri yaş grubu öğretmenlerin lehine anlamlı bir fark saptanmıştır. Bu sonuca göre 40 yaş ve üzerindeki öğretmenler daha yüksek demokratik değere sahiptirler.

Ölçekler arasındaki korelasyonlara ilişkin bulgu ve yorumlar: İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretmenler tarafından algılanan demokratik tutum düzeyleri ile öğretmenlerin demokratik değerleri arasındaki ilişki durumlarına ait bulgular Tablo 5’de sunulmuştur.

Tablo 5

İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretmenler tarafından algılanan demokratik tutumları ile öğretmenlerin demokratik değerleri arasındaki Pearson momentler çarpımı korelasyon analizi sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Demokratik Değer	
	<i>r</i>	,262
	<i>p</i>	,000
	<i>N</i>	218

Tablo 5’de görüldüğü üzere ilköğretim okulu yöneticilerinin öğretmenler tarafından algılanan demokratik tutum düzeyleri ile öğretmenlerin demokratik değerleri arasındaki ilişkinin değerlendirilmesine ilişkin yapılan Pearson çarpım momentler korelasyon analizi sonucuna göre pozitif yönde [$r=.262$, $p=.000<.01$] bir ilişki olduğu ayrıca ilişkinin düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır.

Tartışma

İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretmenlerce algılanan demokratik tutum düzeyleri ile öğretmenlerin demokratik değerleri cinsiyet değişkeni

açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanamamıştır. Bu sonuç birçok araştırma [Büyükkaragöz, 1989; Büyükkaragöz & Kesici, 1997; Gözütok, 1995; Yurtseven, 2003; Zencirci, 2003; Can, 2004] bulgusu ile örtüşmektedir. Yapılan bu araştırmaların ortak sonucu cinsiyetin demokratik değerlerin kazanılmasında etkisinin olmadığıdır.

İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretmenlerce algılanan demokratik tutum düzeyleri ve öğretmenlerin demokratik değerleri demokrasi eğitimi alıp almama değişkeni açısından da istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanamamıştır. Araştırmanın bu bulgusunun karşılaştırılacağı bir çalışmaya literatürde rastlanmaması, araştırmanın bu boyutunun tam olarak açıklanamamasına neden olmuştur. Ancak bu bulgudan hareketle, eğitim alanında demokrasi konusundaki eğitim faaliyetlerinin hedeflerine tam olarak ulaştırılamadığını söylemek mümkündür. Bu sorunun açıklığa kavuşması için “demokrasi konusunda eğitim alma değişkeni” kapsamlı araştırmalar yoluyla dikkatlice incelenmelidir. Yine bu konuda, demokrasi eğitimi verilen ders, kurs ya da diğer tüm faaliyetlerinin program değerlendirme çalışmalarına ağırlık verilmelidir.

İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretmenler tarafından algılanan demokratik tutum düzeyleri ile yine öğretmenlerin demokratik değerleri mesleki kıdem değişkenine göre de istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanamamıştır. Araştırmanın bu sonucu da birçok araştırma [Gözütok, 1995; Atasoy, 1997; Yetek, 2003; Zencirci, 2003; Can, 2004; Akpınar & Turan, 2004; Çankaya & Seçkin, 2004] bulgusu ile örtüşmektedir. İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretmenlerce algılanan demokratik tutum düzeyleri ile öğretmenlerin demokratik değerleri arasındaki ilişki deneklerin yaş değişkeni açısından incelendiğinde yine istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanamamıştır. Bu bulgu da, Gözütok (1995) ve Gürşimşek & Göregenli (2004) tarafından yapılan araştırma bulguları ile paralellikler arz etmektedir. Belirtilen çalışmalarda, öğretmenlerin yaşlarının ilerlemesi ile kazandıkları tecrübelerinin demokratik değer kazanımını olumlu yönde etkilediği dile getirilmektedir.

Araştırma kapsamında genel olarak, okul yöneticilerinin algılanan demokratik tutum düzeyleri ile öğretmenlerin demokratik değerleri arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu saptanmıştır. Bu bulguya göre, iki kavram arasında pozitif yönde doğrusal bir ilişki bulunmaktadır. Bunun anlamı, okullarda öğretmenlerin yöneticilerinde gözledikleri (algıladıkları) demokratik tutum düzeyi arttıkça, buna paralel demokratik değerlere

olan inanç düzeylerinin de doğrusal olarak artmakta olduğudur. Yine bu ilişkiye göre, aynı durumun tersi de geçerlidir. Yani, öğretmenlerin okul yöneticilerinde gözledikleri (algıladıkları) demokratik tutum düzeyleri azaldıkça, buna paralel demokratik değerlere olan inanç düzeyleri de azalmaktadır. Araştırma kapsamında elde edilen bu bulgu, Türk eğitim sistemindeki her bir yönetsel birim tarafından dikkate alınmalı ve ivedilikle gereği yapılmalıdır.

Kaynakça

- Akkutay, Ü. (1996). *Milli Eğitimde yabancı uzman raporları*. Ankara: Avni Akyol Vakfı Kültür ve Eğitim Yayınları.
- Akpınar, B. & Turan, M. (2004). Avrupa birliği uyum sürecinde ilköğretim öğretmenlerinin demokrasi ve demokrasi eğitime bakış açısı. *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu* bildiriler kitabı içinde (ss.386-396). Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları.
- Aslanargun, E. (2007). Modern eğitim yönetimi anlayışına yönelik eleştiriler ve post-modern eğitim yönetimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. 13(50), 195–212.
- Atasoy, A. (1997). *İlköğretimin ikinci kademedeki demokrasi eğitimi ve ikinci kademedeki öğretmen ve öğrencilerin demokratik tutum ve davranışlarının karşılaştırılması olarak incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aydoğan, İ. & Kukul, F. (2003). Öğretmenler ile eğitim üyelerinin demokratik davranışlarının analizi. *Eğitim Araştırmaları*. (11), 23-31.
- Baloğlu, M. & Balgalmış, E. (2005). İlköğretim ve ortaöğretim yöneticilerinin öz-değerlerinin betimlenmesi: Tokat ili örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 3 (10), 19-31.
- Beycioğlu, K & Dönmez, B. (2006). Eğitim yönetiminde kuramsal bilginin üretimine ve uygulamasına ilişkin bir değerlendirme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. 12(47), 317–342.
- Bilgen, N. (1994). *Çağdaş ve demokratik eğitim, ders geçme ve kredi uygulaması*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Budak, G. & Budak, G. (1995). Mükemmel yönetim stratejileri. *Kapital*, İstanbul.
- Buluç, B. (2007). İlk ve orta öğretim kurumlarında okul yöneticilerinin bilgilendirme işlevini gerçekleştirme düzeyleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 5(1), 1–25.
- Bursalioglu, Z. (1994). *Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış*. Ankara: Personel Eğitim Merkezi Yayınları.
- Büyükkaragöz, S. (1989). *Türkiye’de demokrasi eğitimi ve eğitim programları*. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.

- Büyükkaragöz, S. & Kesici, Ş. (1997). Demokrasi eğitimi konusunda yapılan araştırmalar ve demokratik tutumlar konusunda yapılan araştırmalarda karşılaşılan sorunlar. V. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresinde sunulan bildiri. Ankara.
- Büyükkaragöz, S. & Üre, Ö. (1994). Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarındaki öğrencilerin demokratik tutumları araştırması. *Türk Demokrasi Vakfı Bülteni*. (19), 29-41.
- Can, N. (2004). Öğretmen algılarına göre okul yöneticilerinin değişim ve demokratik katılımı ilgili düşünce ve davranışları. *Eğitim Araştırmaları*. (15), 132-142.
- Can, N. (2005). Türk milli eğitim sisteminde demokrasi eğitimi ve sorunları. *Çağdaş Eğitim Dergisi*. 30(321), 31-36.
- Çankaya, D. & Seçkin, O. (2004). Demokratik değerlerinin benimsenmesi açısından öğretmen ve öğretmen adaylarının görüş ve tutumları. *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu bildiriler kitabı içinde* (ss.461-466). Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları.
- Daht, R. (2001). *Demokrasi üstüne*. B. Kadioğlu (Çev.) Ankara: Phoenbt Yayınları.
- Erdoğan, İ. (2004). *Okul yönetimi öğretim liderliği*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Genç, S.Z. (2006). Demokratik kazanımların gerçekleştirilmesinde ilköğretim öğretmenlerinin etkililiğinin değerlendirilmesi. *Milli Eğitim*. (171), 43-54.
- Gözütok, F.D. (1995) *Öğretmenlerin demokratik tutumları*. Ankara: TDV Yayınları.
- Gürsel, M. (2003). *Okul yönetimi*. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.
- Gürşimşek, I. & Göregenli, M. (2004). Öğretmen adayları ve öğretmenlerde demokratik tutumlar, değerler ve demokrasiye ilişkin inançlar. *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu bildiriler kitabı içinde* (ss.77-85). Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları.
- İlgar, L. (1996). *Eğitim yönetimi-okul yönetimi-sınıf yönetimi*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). *İnsan ve insanlar*. İstanbul: Evrim Basım.
- Karpat, K.H. (1996). *Türk demokrasi tarihi*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Karslı, M.D. (2006). *Etkili okul yöneticiliği*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Kepenekçi, Y.K. (1999). İnsan hakları eğitiminde okul ve sınıf havasının rolü. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. (19), 353-361.
- Kıncal, R.Y. (2000). İlköğretim öğretmenlerinin davranışlarının demokratiklik düzeyi. II. Ulusal Öğretmen Yetiştirme Sempozyumunda sunulan bildiri. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- Kıncal, R.Y. & Işık, H. (2003). Demokratik eğitim ve demokratik değerler. *Eğitim Araştırmaları*. (11), 54-58
- Kıncal, R.Y. & Uygun, S. (2006). Demokrasi eğitimi ve okul meclisleri projesi uygulamalarının değerlendirilmesi. *Milli Eğitim*. (171), 31-42.
- Kongar, E. (1997). *Demokrasi ve laiklik*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Levin, B. (1998). The educational requirement for democracy. *Curriculum Inquiry*. 28 (1), 57-59.

- Novak, J. M. (Ed.). (1994). *Democratic teacher education: Programs, processes, problems, and prospects*. Albany: State University of New York Pres.
- Osler, A., & Starkey, H. (1994). Fundamental issues in teacher education for human rights: A European perspective. *Journal of Moral Education*. 23, 349-360.
- Özgüven, İ.E. (2001). *Çağdaş eğitimde psikolojik rehberlik ve danışmanlık*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Özpolat, A. (2004). Demokrasi eğitimi ve okul meclisleri projesi. *Bilim ve Aklın Aydınlanışında Eğitim Dergisi*. 5 (50).
- Sezal, İ. (1981). *Sosyal bilimlerde temel kavramlar*. Ankara: Birlik Yayınları.
- Shechtman, Z.(2002). Validation of the democratic teacher belief scale (DTBS). *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*. 9, 363-377.
- Tanrıöğen, A. & Yücel, Z. (2007). İlköğretim okulu yöneticilerinin yetki kullanımında yaşadıkları sorunlar. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. (21), 55-66.
- Theodorson, G.A. & Theodorson, A. (1979). *A modern dictionary of sociology*. New York: Barnes & Noble.
- Touraine, A. (2002). *Demokrasi nedir?* (Çev: O. Kunal). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Töremen, F. (2002). Eğitim örgütlerinde değişimin engel ve nedenleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 12 (1), 185-200.
- Varış, F. (1998). *Eğitim bilimlerine giriş*. Ankara: Alkım Yayınları.
- Yapıcı, A. & Zengin, Z. S. (2003). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin değer tercih sıralaması üzerine psikolojik bir araştırma: Çukurova Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 1 (4), 173-206.
- Yeşil, R.(2002). *Okul ve ailede insan hakları ve demokrasi eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Yetek Y. (2003). *İlköğretim okulu yöneticilerinin demokratik değerlere sahip olma düzeyleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılman, M. (2006). *Demokrasimizin kültürel temelleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yılmaz, A. (2000). *Modern demokrasi gelişimi ve sorunları*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Yurtseven, R. (2003). *Ortaöğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin demokratik tutumlar*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zencirci, İ. (2003). *İlköğretim okullarında yönetimin demokratiklik düzeyinin katılım özgürlük ve özerklik boyutları açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

A Study on the Relation Between Democratic Attitudes of Primary School Administrators Perceived by the Teachers and Democratic Values of the Teachers

*Engin KARADAĞ, Research Assist.**

Yeditepe University Education Faculty

Nuri BALOĞLU, Lecturer

Ahi Evran University Education Faculty

Pınar YALÇINKAYALAR, Teacher

M.E.B. 1 Kasım Primary School

Citation- Karadağ, E., Baloglu, N. & Yalçinkayalar, P., (2006) A. study on the relation between democratic attitudes of primary school administrators perceived by the teachers and democratic values of the teachers. *Journal of Values Education-Turkey*, 4 (12), 65-82. © Center for Values Education

Abstract- The aim of this study was to define the relation between democratic attitudes of primary school administrators perceived by the teachers and democratic values of the teachers. Relational cross-hatching model was used to determine the relation between these concepts. The working sample consisted of 218 primary school teachers. Pearson moment correlation was used to analyze the data. The findings showed that there was a noticeable statistical meaningful relation between perceived democratic attitudes and values of teachers. Findings were discussed based on literature.

Key Words- Democracy, Attitude, Value, Educational Administration.

* **Address for correspondence-** Yeditepe University Faculty of Education, Department of Educational Sciences. 26 Ağustos Yerleşimi, Kayışdağı Cad. Kadıköy/İstanbul. E-Mail: eka-radag@yeditepe.edu.tr & engin.karadag@hotmail.com